Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 182 (4818)
ВОСКРЕСЕНЬЕ
СЕНТЯБРИН
16
1945 он

Сэн 20 мүнгэ

Мүнөөдэр ородой агууехэ полководец Михаил Илларионович Кутузовай түрэһөөр 200 жэлэй ой гүйсэбэ.

Агууехэ полководецто алдар соло!

СССР-эй гүрэнэй предприяти ба учрежденинүүдтэ, колхозуудта, олониитын эмхи зургаануудта ба гражданинуудта немецко-фашистска эзэмдэгшэдэй ушаруулһан материальна гарза хохидол тухай

Немецко-фашистска эзэмдэгшэдэй зэрлиг аагшануудые тодоруулха ба мүрдэхэ тушаа Гүрэнэй Онсо Эрхэтэ Комиссиин

М Э Д Э Э С Э Л

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь «Б. М. Үнэнэй» сентябриин 15-най номерто).

Һургуулинуудые, научна учрежденинүүдые ба эмнэлгын учрежденинүүдые һандаргалга

Немецко-фашистска эзэмдэгшэд советскэ арадай культурна учрежденинүүдтэ тон ехэ гарза хохидол ушаруулһан байна. Тэдэнэр һургуулинууд, һуралсалай дээдэ заведенинүүд, научна институдууд, библиотекэнүүд, больницанууд, санаторинууд, амаралтын гэрнүүдые һандаргаһан байха юм.

Немецкэ эзэмдэлгэдэ дайрагдаһан Советскэ Союзай газар дээрэ 1941 оной эхиндэ 15 миллион һурагшадтай 82 мянган эхин ба дунда һургуулинууд байһан юм. Бүхы дунда һургуулинууд хадаа түс бүридөө 2-һоо 25 мянга хүртэр тоом номтой байһан библиотекэнүүдтэй, али болохо түхеэрэлгэтэй физическэ, химическэ. биологическа ба бусад кабинедүүдтэй байгаа. Холо байһан үхибүүдые байлгахын тулада олохон тооной дунда һургуулинуудай дэргэдэ хамтын байранууд байгша һэн.

Немецко-фашистска эзэмдэгшэд хадаа эдэ һургуулинуудые бүхы зөөри хэрэгсэл болон түхеэрэлгэтэйнь хамта шатааһан, һандаргаһан ба тоноһон байна. Хэдэн миллион советскэ хүүгэд һуралсалаа зогсоожо, эзэмдэгшэдые үлдэһэнэй һүүлээр шухала түхеэрэлгэгүй, ном дэбтэр болон элдэб зурагай туһаламжануудгүй байһан зохидгүй һургуулинуудта һуралсалаа һэргээн ябуулха баатай болоһон юм.

Немецко-фашистска эзэмдэгшэд 334 һуралсалай дээдэ заведенинүүдые дүүрэн гү, али зарим хубииень һандаргаһан байна, тэндэ 233 мянган студентнүүд һуража байгаа; тиин лабораторинууд ба кабинедүүдэй түхеэрэлгые, университетскэ ба кабинедүүдэй түхеэрэлгые, университетскэ ба институдай коллекцинүүдэй үнэтэй хомор экспонадуудые болон библиотекэнүүдые Германи худараа абаашаһан байна.

Эдэ һандаралгануудай эсэстэ Киевскэ гүрэнэй университет ехээр гэмтэһэн байгаа, тэндэ һуралсалай болоод научна түхеэрэлгэнүүд, хэдэн зуугаад лабораторинууд ба үнэтэ коллекцинүүд үгы хэгдэһэн байха юм.

Артиллеристскэ буудалгаһаа боложо Ленинградска университедтэ гол ехэ барилгань ба мүн баһа физическэ ба химическэ институдуудай барилгануудынь гэмтэбэ.

Медицинскэ һуралсалай дээдэ заведенинүүдтэ баһал ехэ гарза хохидол татагдаа. Ленинградта дайсанай буудалгануудһаа боложо Павловай нэрэмжэтэ элитэ медицинскэ институт ба С. М. Кировай нэрэмжэтэ врачуудай мэргэжэлые дээшэлүүлхэ институт, Украинада нэгэдэхи ба хоёрдохи Харьковска, Киевскэ, Днепропетровско ба Сталинска медицинскэ институдууд гэмтэһэн байна. Воронежско медицинскэ институдта 22 барилганууд ба Смоленскэ медицинскэ институдта 17 барилганууд һандаргагдаһан байха юм.

Эзэмдэгшэд Псковто, Новгородто, Смоленскэдэ, Феодосидо, Орёлдо, Ростов-на-Донуда, Симферопольдо, Харьковта, Киевтэ, Ворошиловградта, Минскэдэ, Могилевто, Гомельдо ба бусад городуудта 137 педагогическэ ба учительскэ институдуудые һандаргажа тоноһон байгаа.

Эдэнэр тусхай библиотекэнүүдһээ түүхэтэ-архивна материалнуудые ба хуушанай бэшэгүүдые абаашаһан; үргэн ниитын библиотекэнүүдэй 100 миллионһоо дээшэ тоом номуудые хулууһан ба үгы хэһэн байна.

Немецко-фашистска эзэмдэгшэд эрдэм ухаанай учрежденинүүдые зорюута һандаргаһан, лабораторинууд, библиотекэнүүдые шатааһан ба хооһоруулһан, тон үнэтэй эд зөөринүүд ба тэхеэрэлгэнүүдые хулууһан байха юм. Тэдэнэр хамта дээрээ 605 шэнжэлхы ухаанай институдуудые үгы хэһэн байна.

Ленинградые бүһэлжэ байха үедөө агаарһаа бомбодоһонойнь ба артиллерийскэ буудалга хэһэнһээнь боложо, научна учрежденинүүдэй 8 барилганууд ба халуун оронэй ба субтропическа ургамалнуудай эгээл хомор коллекцинүүдтэй байһан Академи Наукын ботаническа садай 32 оранжерейнүүдые һандаргаһан байна.

Немецүүд Ленинградта дүтэхэнэ Пулковтахи астрономическа главна обсерваториие үгы хэһэн байха юм, тэрэ хадаа дэлхэйн ба советскэ гайхамшагта мастернуудай нарижуулжа хэһэн тон хомор хэрэгсэлнүүдээр хангагдаһан байгаа. Тэрэ обсерватори соо Сталинска шагналай Лауреат И. Пономаревай уралан зохёоһон наранай эрхим шанарта телескоп табяатай байгаа һэн.

Крымдэ немецко-фашистска эзэмдэгшэд 1908 ондо байгуулагдаһан Симеизскэ астрономическа обсерваториие һандаргажа, тэрэнэй түхеэрэлгые—40 дюймээр гэрэлтүүлхэ ехэ телескопые, хэмжэлгын приборнуудые ба огторгой болон одо мүшэдэй һолонгые абаһан 9.000-һаа дээшэ негативуудтай библиотекые Германи худараа абаашаһан байна.

Немецүүд СССР-эй эмнэлгын учрежденинүүдтэ тон ехэ гарза хохидол хээ. Тэдэнэр 6 мянган больницануудые, 33 мянган поликлиникануудые, диспансернүүд ба амбулаторинуудые, 976 санаторинуудые, 656 амаралтын гэрнүүдые һандаргажа тоноһон байгаа. Тэдэнэр мүн лэ химико-фармацевтическэ ба медико-инструментальна ажаүйлэдбэриин 60 фабрика ба заводуудые, тэдэнэй дунда: Витебскэ нюдэнэй шэлэй фабрика, термометр хэдэг Полтавска фабрика, химико-фармацевтическэ Харьковска, Киевскэ ба Одесскэ болон бусад заводуудые үгы хэһэн байна.

Жэл бүри хэдэн миллион ажалшадай эмнүүлжэ ба амаржа байһан Крымэй урда эрьеын, Кавказска минеральна уһануудые, Одессын ба бусад газарнуудай Бүхэсоюзна эмнэлгын олон тооной санаторно-курортно учрежденинүүд фашистнуудай хорото муухай ябуулгаһаа боложо илангаяа ехээр гэмтэһэн ба эбдэржэ бутарһан байна.

Севастопольдо немецүүд хадаа курортно эмнэлгын физическэ аргануудые шэнжэлжэ гаргаха ба ашаглаха талаар Бүхэсоюзна центр байһан Сеченовэй нэрэмжэтэ научна-шэнжэлэлгын институдые һандаргаһан байха юм.

Советскэ үхибүүдэй дурладаг «Артек» гэжэ Бүхэсоюзна пионерскэ лагерай байрын главна корпусые, мүн «Бүргэдэй уурхай» гэжэ дачые. Суук-Судэхи ордониие ба бусад олон барилгануудые немецүүд һандаргаһан байна. Тэдэнэр Крымдэ санаторинуудта дүтэхэн ба Ай-Петринскэ Яйлада ургуулһан модонууд ба паркануудые отолжо хаяһан. мүн тэрэшэлэн культурна модоной тарилгын материалнуудтай питомнигуудые үгы хэһэн байха юм.

Музейнүүд ба түүхэтэ памятнигуудые һандаргалга

Немецко-фашистска эзэмдэгшэд эзэмдэгдэһэн газар дээрэ Советскэ Союз соо байһан 992 музейнүүдэй 427 музейнүүдые, тэдэнэй дунда: Российскэ СФСР-тэ—173, Украинска ССР-тэ—151, Белорусска ССР-тэ—26, Литовско ССР-тэ—15, Эстонско ССР-тэ—16, Латвийска ССР-тэ—30, Карело-Финскэ ССР-тэ—2 ба Молдавска ССР-тэ—4 музейнүүдые һандаргаһан байна.

Смоленскын, Сталинградай, Ленинградай, Новгородой, Полтавын, Черниговай ба бусад городуудай баялиг музейнүүд хосорһон байха юм.

Херсонско историко-археологическа музейдэ немецкэ эзэмдэгшэд Черномориин арад зоной түүхые харуулһан 150 мянга гаран зүйлнүүд ба коллекцинүүдые һандаргаһан байгаа.

Керчь гэжэ портдо немецүүд советскэ художнигуудай зураһан «Перекопые эрид сохижо абалга» гэһэн панорамые үгы хэһэн байгаа. Академик Руко гэгшын зураһан «Севастополиие хамгаалга» гэжэ суута панорама ехээр гэмтэһэн байна. Тэдэнэр Сталинградска зурагай галлерейдэ Репин, Шишкин, Айвазовский, Серов, Маковский, Иванов ба бусадай зураһан бүхы экспонадуудые үгы хэбэ. Крымэй бүхы уран һайханай музейнүүд гэмтэһэн, Бахчисарайска ордон-музейн коллекцинүүдые орнаментальна элдэб олон гоёолтонууд болон хаанай Бахчисарайска сүмын ехэ ном һүлдэртэйнь хамта тоноһон байна.

Немецко-фашистска эзэмдэгшэд хадаа Октябрьска социалистическэ революциин һүүлээр музейнүүд болгогдоһон хаанай урданай Пушкиндахи, Павловскын, Гатчиндахи ордонуудта ехэхэн гарза хохидолнуудые татаһан байна. Эдэ музей-ордонуудһаа тэдэнэр Германи худараа урданай уран һайханай ородой болон французска мебельнүүдые бүрин бүтэн зандань, ордоной библиотекэнүүдэй үнэтэ номуудые, зурагай искусствын зүйлнүүдые, уран һайхан шаажан ба бусад экспонадуудые абаашаһан байна.

Немецүүд советскэ арадай культурын эгээл үнэтэй шухала памятнигуудта илангаяа хоротой муухайгаар хандаһан байха юм.

Тэдэнэр «Евгений Онегин», «Цыганууд» «Борис Годунов» гэжэ зохёолнуудаа агуушэ поэдэй бэшэһэн Михайловскадахи бууса болон Пушкинска заповеднигые бузарлаһан байна. Святогорско манастырьнуудай гэр-музейе шатаажа, А. С. Пушкинай хуурсагые уудалжа хаяһан, паркын хэдэн зуун жэлэй модонуудые тайраһан байна. Поэдэй мебель, гэр соохи юумэ болон библиотекые Германи хударaa абаашаа.

Немецүүд иимэ бүдүүлиг муухайгаар «Ясная Поляна» гэжэ заповеднигтэшье хандаһан байна, тэндэ ородой гениальна уранзохёолшо Л. Н. Толстой түрэһэн, ажаһууһан ба зохёожо байһан юм. Тэдэнэр 1941 оной октябриин 30-да «Ясная Поляные» эзэлээд, тэрэниие хооһоруулһан, бузарлаһан ба галдаһан байгаа. Тон хомор бэшэгүүд, ном дэбтэрнүүд ба зурагуудые шуу татаһан, хаяһан гү, али үгы хэжэ, дам саашаа уранзохёолшын хуурсагые бузарлаһан байгаа. Гэр байшангые мебель болоод ном дэбтэрээр түлижэ дулаасуулдаг һэн. Энэ зүй буса ябадалда музейн хүдэлмэрилэгшэдэй эсэргүүсэлтэ үзүүлхэдэнь германска офицер Шварц гэгшэ иигэжэ мэдүүлһэн байгаа «Танай Толстойн нэрэ түрэтэй холбоотой байһан бүхы юумые бидэнэр галдахабди».

Клиндэ немецко-фашистска эзэмдэгшэд ородой гениальна композитор П. И. Чайковскиин гэрые һандаргаһан байна. Тэрээн соо Чайковский хадаа бүхы дэлхэйдэ элитэ болоһон «Евгений Онегин» ба «Пиковая Дама» гэжэ оперануудые ба алдаршаһан хүгжэмэй бусад олон зохёолнуудые байгуулһан бэлэй. Тэрэ музейн байшан соо немецкэ офицернүүд ба солдадууд мотоциклэдүүдэй гараж хэжэ, тэрэ гаражые нотанууд, ном дэбтэрнүүд, мебельнүүд ба музейдэ байһан бусад экспонадуудаар түлижэ дулаасуулдаг байгаа.

Немецүүд мүн лэ таряашадай поэт С. Д. Дрожиной Завидово тосхондохи музей, арадай поэт И. С. Никитинэй Воронеждохи музейе ба Белорусска ССР-эй Новогрудкада алдарта польско поэт Адам Мицкевичын музейе үгы хэһэн байна. Тэдэнэр алдарта Осетиин арадай дууша Коста Хетагуровай материалнуудые галдаһан байгаа.

Немецко-фашистска эзэмдэгшэд 44 мянган театрнуудай, клубуудай, улаан булангуудай байшангуудые һандаргаа. Агаарай добтолго болон артиллерийскэ буудалгын эсэстэ—Ленинградта С. М. Кировай нэрэмжэтэ опера ба балетын академическэ театр, А. С. Пушкинай академическэ театр ба оперно бага театр; Москвада—Гүрэнэй академическэ Ехэ театр ба Вахтанговай нэрэмжэтэ театр гэмтэһэн байна. Немецүүд Эстонско ССР-эй театрнуудые галдажа, Киевтэ Улаан Армиин драматическа театрые ба Горькиин нэрэмжэтэ эдир багашуулай театрые һандаргаһан ба тэрэшэлэн Петрозаводскодо, Новгородто, Макеевкадэ городской театрнуудые үгы хэһэн байна. Тэдэнэр Смоленскэ ба Одесскэ театрнуудһаа костюм хубсаһанууд, нотын материалнууд, реквизит ба библиотекэнүүдые абаашаһан байгаа.

Монастырьнууд, церковьнүүд, костельнүүд, синагогууд болон шажан мүргэлэй бусад учрежденинүүдые һандаргалга ба тонолго

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ немецко-фашистска эзэмдэгшэд хадаа эзэмдэлгэдэ дайрагдаһан СССР-эй газар дээрэ 1670 церковьнүүд, 237 римскэ католическа костельнүүд, 69 часовенүүд, 532 синагогинууд болон шажан мүргэлэй албан газарнуудта хамаатай байһан 258 ондоо бусад барилганиуудые үгы хэһэн ба гэмтээһэн байха юм.

Тэдэнэр Черниговто 12 зуун жэлэй эхиндэ байгуулагдаһан эртэ урданай Борисоглебскэ собор, 12-дохи зуун жэлэй ородой архитектурын Торгудахи үнэтэй памятник болохо Параскевы-Пятницы гэжэ церковь ба 1160 ондо баригдаһан Полоцко Ефросиниев гэжэ манастыриин собор һандаргаһан байгаа.

Новгородто немецко-фашистска булимтарагшад болбол Антониев. Хутынский, Зверин, Деревяницкий гэжэ ба бусад эртэ урдын монастырьнуудые һандаргаба, XII зуун жэлдэ баригдаһан Нередицын спасай алдарта церковь—уран һайханай памятнигые эбдэжэ буталжа. яар ябта болгоһон байна; Новгородско Кремлиин байшангуудые, тэдэнэй дунда: гэгээн Андрей Стратилатын церковиие, Покровско церковиие, XIV—XVI зуун жэлнүүдтэ баригдаһан Софийска соборын звонницые гэмтээһэн байгаа. Новгородой оршон тойрондо дайсанай буудалга хэһэн дээрэһээ, Кирилловэй монастыриин собор болон «Липка дээрэхи» Николын, «Городище дээрэхи» Благовещениин, «Ковалев дээрэхи» Спасай, «Болотово поле дээрэхи» Успениин, Сковородинско монастырьта байгаа Михаил Архангелай, «Ситка дээрэхи» гэгээн Андрейн церковьнүүд хосорһон байна—эдэ бүгэдөөрөө XII—XIV зуун жэлнүүдтэ баригдаһан байгаа.

1073 ондо баригдаһан Киево-Печорско лаврын Успенскэ церковь, мүн тэрээнтэй хамта 8 монастырлин байшангууд үй бута сохигдонхой байба.

Монастырьнууд, храмууд, мечетьнүүд болон синагогонуудые эбдэжэ һандаргажа, тэндэхи зөөри хэрэгсэлнүүдые хулгайлан абажа байхадаа, немецкэ булимтарагшад хүн зоной һүзэг бишэрэлыень доромжолһон байна. Солдадууд болон офицернүүд храмууд соо малгайтаяа орожо ерэдэг, эндэ тамхи татадаг, церковиин хубсаһа үмдэдэг. церковьнүүд соо морид ба нохойнуудые байлгадаг, сонхонуудыень эбдэжэ унталгын наарнуудые хэдэг байба.

Культурно-ажаһуудалай албан газарнуудые, олониитын организацинууд болон кооперацинуудые һандаргалга

Эзэмдэлгэдэ ороһон СССР-эй газар дээрэхи эд хэрэглэгшэдэй ба олзоборилгын кооперацинуудай, профессиональна союзууд ба бусад олониитын организацинуудай предприятинууд, магазинууд болон лавкануудые, клубууд, стадионууд, амаралтын гэрнүүд, санаторинуудые немецкэ булимтарагшад һүйдхэн һандаргажа байгаа.

Кооперативна, профсоюзна болон бусад олониитын организацинуудай ажахын зорилготой 87 мянга гаран гэр байшангуудые үгы хэһэн байна гэбэл: 27 мянган магазинууд, лавканууд болон ларёгууд, 26 мянган складууд ба худалдаа-наймаанай баазанууд, 10 мянган гэр байшангууд ба 1839 культурно-ажаһуудалай албан газарнууд болоно. Тэдэнэр хадаа 700 паровой котёл, 636 локомобиль, 16 мянган электромотор, 12 мянган металл зүһэдэг, 9 мянган модо-дархалдаг ба 8 мянган бүд-нэхэдэг станогуудые, 7 мянган автомашина, 70 мянган оёдолой ба тусхай машинанууд, 8 миллион шахуу номуудые Германи хударaa хулуужа абаашаа, мүн тэрэшэлэн хэдэн олон үхэр мал, гутал хубсаһа, эд бүд гэхэ мэтын материальна үнэтэ зөөринүүдые буляажа абаһан байна. Тэрэнэйнь эсэстэ СССР-эй потребкооперациин бүхы наймаанай газарнуудай 40 процентһээ үлүүнь һандаргагдаһан ба 17 мянга гаран эд хэрэглэгшэдэй общество ба 1.600 райсоюзууд усадхагдаһан байха юм. Немецкэ булимтарагшад болбол профсоюзуудай эзэмдэлгэһээ 122 санатори болон 150 амаралтын гэрнүүдые дууһан үгы хэбэ, тэндэ жэл бүридэ 3 миллион гаран хүндэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд болон албахаагшад амаржа байдаг бэлэй. Эдэ бүхы тооһоо тэдэнэр Крымдэ 11.900 хүнэй байха 59 санатори болон амаралтын гэрнүүдые, Кавказска Минеральна Уһанууд дээрэ 5.900 һуурита 32 санатори ба амаралтын

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).



Михаил Илларионович Кутузов.

Волковой портредһээ Гэдбиин хэһэн гравюра.
(Москвадахи гүрэнэй историческа музейн материалһаа).

ОРОДОЙ АГУУЕХЭ ПОЛКОВОДЕЦ М. И. КУТУЗОВ

Ородой агууехэ полководец Михаил Илларионович Голенищев—Кутузов болбол 1745 оной сентябриин 5(16)-да Петербургда түрэһэн байна. Михаил Илларионович хадаа 1812 ондо болоһон Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай Герой боложо, ород гүрэнэй түүхэдэхи событинүүдтэй нэрэ түрэеэ нягтаар холбоһон ородой агууехэ полководецуудай тоодо хабаадалсана.

Эхэ оронойнгоо алдарта патриодой түрэһэнһөө хойшо 200 жэлэй мартагдашагүй ойе советскэ арад болбол өөрынгөө Эхэороной сэрэгэй ба политическэ байдалай агууехээр хүгжэн мандажа байһан оршон байдалда тэмдэглэжэ байна. Баруун тээхи ба Зүүн тээхи агрессинүүдэй хүсэнүүдтэ эсэргүүсэжэ илалта түгэлдэрөөр дүүрэһэн дайн сэрэг соо советскэ арадай булигдашагүй хүсэн шадалынь болоод героическа Улаан Армиин сэрэгэй үнлэр дээдэ шадабаринь эли тодоор харагдаба. Генералиссимус Сталинай стратеги, сталинска оперативна искусство ба тактикатай сасуулмаар юумэ түүхэдэ байхагүй. Гэбэшье. энэ хадаа үнгэрһэн юумэтэй нягта холбоотой байжа. ородой сэрэгэй искусствын дээдэ шатань болоно. Энэ хадаа Пётр Великий, Суворов. Кутузов болон бусадай нэрэтэй нягтаар уягданхай байгаа.

Кутузов болбол тоонойнгоо талаар мүнөөнэйхитэй сасуулжа боломоор томо арминуудые командовалһан ородой полководецуудай түрүүшынхинь мүн.

Ородой сэрэгэй һургуулинуудта байһан бүхы дүй дүршэлнүүдые хэрэглэжэ. Махаил Илларионович болбол сэрэгүүдые хүтэлбэрилхэ талаар шэнэ мэргэжэл, тэдэниие хэрэглэхэ талаар шэнэ метод оложо, ородой сэрэгэй искусствые хүгжөөхэ ябадалда шэнэ үе нээжэ үгэһэн байна.

Кутузовай эрдэм бэлигэй шадабаринь инженерно-артиллерийскэ һургуулида һуража байха жэлнүүдтэ харагдаһан бэлэй. Өөрынгөө хурса һонор эрдэм бэлиг ба шадабариин ашаар математикада һургадаг һургагшын орлогшоор томилогдохоёо Михаил Илларионович хадаа арайхан гэжэ 15 наһатай болоод байгаа һэн.

Тэрэ сагта Суворовой командалдаг Астраханска ябган сэрэгэй һургуулиин офицер байхадаа Кутузов болбол сэрэгэй практическа ба дайшалхы һургуулинуудые агууехэ полководецын хүтэлбэреэр олоһон байна. Тэрэ хадаа байлдаанууд ба походуудта ябахадаа «Бага мяагтай» дайн сэрэгэй илгаае ба партизанска ябуулгануудай мэргэжэлнүүдые шудалһан бэлэй. Фельдмаршал П. А. Румянцевай хүтэлбэреэр 1770 ондо болоһон кампани Кутузовай сэрэгэй искусство шудалхадань айхабтар ехэ һургуули боложо үгөө һэн. Душэмянган ородой армиин урда гурбан зуу мянган турецко-татарска сэрэгүүд хэдэ-хэдэн бүлэг боложо жагсаһан байха юм. Тиихэдэнь Румянцев болбол бэрхэ ба түргэн добтолго хэбэ. Рябой могилын даргэдэ 80 мянган гарнизонтой дайсанай бүхэжүүлмэл лагерь бутасохигдобо. Ларго-Кагульскадахи операцида Румянцев болбол 97 мянган хүнтэй байбашье һаа, 150 мянган сэрэгшүүдтэй агууехэ визирай главна армиие бута нэрьебэ.

Энэ походто ба тулалдаануудта Кутузов болбол эдибхитэйгээр хабаадаһан байна. Сэрэгэй мэргэжэлые имагта һайнаар бэелүүлжэ, 25 наһатай офицер байхадаа корпусой штабай начальнигаар томилогдохо зуураа дайсаниие бута нэрьехэ хэрэгтэ ехэхэн үүргэ дүүргэһэн байгаа 1774 ондо полковнигой нэрэзэргэдэ хүртөөд ябахадаа, Кутузов болбол шархатаһан байха юм. Энээниинь врачууд эдэгэхэгүй гэжэ тоолоһон бэлэй. Юундэб гэхэдэ, буугай һомон зүүн нюдэндэнь ороод, баруун нюдөөрынь гараһан байгаа.

Хоёрдохи турецкэ дайн сэрэгтэ (1787—1791 онуудта) Кутузов болбол шэнээр шархатаба. Буугай һомо хасараарынь ороод, шэлээрынь гараһан байгаа. Нэгэ жэл үнгэрһэнэй һүүлээр Кутузов хадаа фронтдо ошожо, Суворовтой хамта Измайлые штурмовалха тухай түсэб зүбшэн хэлсэһэн бэлэй. Илалта түйлаһан тухай мэдээсэл соогоо Суворов болбол Кутузовай дүүргэһэн үүргые тусгаар тэмдэглэхэ зуураа иигэжэ бэшээ һэн: «Тэрэ хадаа минии зүүн талада ябабашье һаа, минии баруун гарни болоо һэн» гэжэ полководец бэшэбэ.

Сэрэгшүүдые Эхэ орондоо үнэн сэхэ байхын түлөө хүмүүжүүлэгшэ Кутузов болбол ородой сэрэгэй офицернүүдые бэлэдхэхэ, тэрэнэй хүдэлмэриие һайжаруулха талаар эсэшэ сусашагүйгөөр хүдэлмэрилбэ. Агууехэ полководец Суворовой наһа бараһанай һүүлээр арад зон ба арми болбол полководец Кутузовые ородой нациин сэрэгэй искусствые түлөөлэгшэ гэжэ тоолоһон юм. Ород арадай арюун нангин Эхэ орониие дайсанай добтолгоһоо аршалха талаар Кутузовай хэһэн хүдэлмэри сэгнэшэгүй ехэ байна.

Эсэгэ орондоо инаг халуунаар иигэжэ дурлаха болон тэрээндээ үнэн сэхээр алба хэхэ ябадал хадаа иимэ ехэ толотомо илалтатайгаар фашистска Германиие ба империалистическэ Японие дараһан Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай үйлэрнүүдтэ улам ехэ хүсэтэйгөөр харагдаһан байна. Ленин ба Сталинай сэсэн бодолоор түрижэ ерэһэн советскэ хүнүүдэй тэдэ шанар хадаа манай үнэн хэрэгэй үндэһэ һуури ба манай Эхэ оронэй улам ехэ нэгэдэл ба хүсэн шадалтай байһан ябадалай тулгууринь болоно.

СССР-эй гүрэнэй предприяти ба учреждениүүдтэ, колхозуудта, олониитын эмхи зургаануудта ба гражданинуудта немецко-фашистска эзэмдэгшэдэй ушаруулһан материальна гарза хохидол тухай

Немецко-фашистска эзэмдэгшэдэй зэрлиг аашануудые тодоруулха ба мүрдэхэ тушаа Гүрэнэй Онсо Эрхэтэ Комиссиин *М Э Д Э Э С Э Л*

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нүүртэ).

гэрнүүдые, Ленинградска областьдо 700 һууритай 33 санатори ба амаралтын гэрнүүдые, Украинада 15.700 һууритай 88 санатори болон амаралтын гэрнүүдые һандаргаба.

Урдань элитэ байһан санаторинууд ба амаралтын гэрнүүд иимэ һандаргалгаһаа хохидолдо ороһон байна гэбэл: Симеизэдэ байгаа «Долоссы» гэжэ туберкулез эмнэхэ Хадын санатори, Феодосидо байгаа физическэ аргаар эмнэхэ Институг, Алуштын амаралгын байшан, Одессын нервносоматическа санатори, Ленинградта байгаа Пушкинска туберкулёзно санатори болон бусад олон байна.

Профсоюзуудта хабаатай байһан 46 пионерскэ лагерьнууд ба хүүгэдэй элүүрые сахилгын албан газарнуудые немецко-фашистска булимтаргашад һандаргажа хаяа.

Тэдэнэр хадаа 189 клуб ба культурын байшангуудые үгы хэһэн байна, тэдэнэй дунда: Ленинградта—эхин ба дунда һургуулинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай Багшанарай байшан: Красный Луч городто—Донбассай шулуун нүүрһэнэй ажаүйлэдбэриин хүдэлмэришэдэй профсоюзда хабаатай аад, нэгэн доро 4 мянган хүнэй багтаха һууритай Культурын ордон; Ростов-на-Дону городто—урда зүгэй түмэр харгынуудай хүдэлмэришэдэй профсоюзда хабаатай аад, 3 мянган хүнэй багтаха Культурын ордон; Сталинград, Краматорск, Сталино, Горловка, Енакиево, Харьков болон бусад олон газарнуудта бии байһан культурын ордонууд ба клубууд үгы хэгдэбэ.

Немецүүд болбол советскэ гражданинуудые олоорынь тонобо

Эзэмдэлгэдэ ороһон Советскэ Союзай бүхы республиканууд, хизаарнууд ба областьнуудта немецко-фашистска булимтаргашад хүдөөгэй ба городой улад зониие тонодог, тэдэнэй зөөри-зөөшэ үнэтэ эдлэлнүүд, хубсаһа хунар, гэр сооhи хэрэгсэлнүүд гэхэ мэтые буляажа абадаг, ажана амгалан һууһан хүнүүдтэ элдэбын татари, налог, сэрэгэй яла тоходог байба.

Хаана яанагүй улад зониие дээрмэдэхэ ябадал хадаа Советскэ орониие үгырүүлхэ, тэрэнэй һайн һуудалые таһалдуулха, советскэ гражданинуудые гуйраншан болгоохо гэжэ гитлеровскэ правительствын зорюута зохёоһон программын нэгэ хубинь болоно.

68-дахи немецкэ дивизиин штабые үй бута сохихо уедэ олдоһон германска командованиин 1941 оной июлиин 17-до гаргаһан нюуса заабари соо «германска армиин офицер болон солдат бүхэндэ дай хэхэдээ материальна талаар урмашажа ябаха мэдэрэл бии болгожо һургаха» шухала гэжэ хэлэгдэһэн байгаа...

Германска правительство болбол немецкэ армиин офицер ба солдат бүхэниие хомхой хободог ба зэрлиг муухай шуналтай болгохо ябадалые зорюута дэлгэрүүлдэг байгаа. Гансахан гүрэнэй, колхозно ба олониитын организацинуудай зөөриие бэшэ, мүн колхознигууд, хүдэлмэришэд, интеллигенци болон албахаагшадай үмсын зөөриие хулгайлжа байһан тонуулшад ба хэрзэгы муухай золигууд гээшэ гэжэ немецко-фашистска булимтаргашадые элиршэлһэн угаа олон материалнууд ба документнүүд Гүрэнэй Онсо Эрхэтэ Комиссиин мэдэлдэ бии байна.

Смоленскэ областьдо эзэмдэгшэд болбол городой ба хүдөөгэй зондо өөһэдтэнь хабаатай байһан 136 мянган толгой эбэртэ томо мал, 107 мянган гахай, 240 мянган хони ямаа, 180 мянган тонно талха таряа, 400 мянга шахуу тонно хартаабха ба овощь буляажа абаһан байба. Фашистска булимтаргашад болбол 2265 тосхонууд ба деревнинүүдтэ 129 мянган гэр байранууд болон 278 мянган харша хоройнуудые галдаба, тэдэнь бултадаа гражданинуудай үмсын зөөри байһан юм.

Орловско областьдо гитлеровецүүд хадаа гражданинуудта хабаатай байһан 173 мянган гэр ба 197 мянган харша хорёонуудые галдаһан ба һандаргаһан байгаа. Тэдэнэр улад зонһоо 15 мянган мори, 200 мянган эбэртэ томо мал, 112 мянган гахай, 312 мянган хони ямаад, 3 миллион шахуу гэрэй тэжээмэл шубуу, 96 мянган тонно орооһо, 14 мянган тонно гурил, 133 мянган тонно хартаабха буляажа абаа.

Ленинградска областиин миил 10 районуудта фашистнууд болбол хүдэлмэришэд, колхознигууд болон албахаагшадта хабаатай байһан 25.600 гэр байшангуудые үгы хэбэ. Эдэ районуудта һуудаг зоной үмсын зөөриие немецүүд дууһан тоножо абаа.

Демянска ба Лычковско районуудта тэдэнэр улад зонһоо 4.800 паар валенка, 2.900 дэгэл, 23 мянган хониной арһа, 40 мянган килограмм нооһо буляажа абаһан байха юм.

Днепропетровско областьдо немецкэ булимтаргашад болбол гражданинуудта өөһэдтэнь хабаатай байһан 137 мянган толгой эбэртэ томо мал, 3.000 мори, 67 мянган гахай, 15 мянган хони ямаа, 1 миллионһоо үлүү элдэбын тэжээмэл шубуу, 36 мянган тонно орооһо ба гурил, 35 мянган тонно хартаабха ба овощь буляажа абаба; 57 мянган гэр байра болон 33 мянган харша хорёонуудые галдаһан ба һандаргаһан байгаа.

Сумска областьдо гитлеровецүүд хадаа гражданинуудта хабаатай байһан 130 мянган гэр байра ба харша хорёонуудые галдаһан ба һандаргаһан байна; мүн тэдэнһээ 106 мянган толгой эбэртэ томо мал, 5.000 мори, 29 мянган хони ямаа, 52 мянган гахай, 67 мянган тонно талха таряа, 47 мянган тонно хартаабха буляажа абаба.

Черниговскэ областьдо хүдэлмэришэд, колхознигууд болон албахаагшадые олоорынь тоножо байхадаа, немецкэ карательна отряд 1943 оной апрелиин 18-да Загребальная Слобода гэжэ тосхониие хүреэлһэн бэеэрээ пулемёдоор буудажа ороо. Тэндэ һуугшадай хамаг бүхы юумэеэ хаяад хада ой уруу тэрьедэжэ арилһанайнь һүүлээр тэдэнэй эд зөөринь бүримүһэн дээрмэдэгдээд, тосхониинь галдагдаһан байгаа.

Чернигов городой хажууда Бобровица ба Ярцево гэжэ тосхонуудые, Крюковка гэжэ районно центрые, Алексеевка гэжэ хүдэлмэришэнэй посёлогые, Елено, Кувечино, Козары, Пески, Клубовка гэжэ ба бусад тосхонуудые немецүүд мүн лэ тиигэжэ үгы хэбэ. Тэдэнэр эндэхи гражданинуудай 80 мянган гэр байрыень, 70 мянган харша хорёоень галдаһан, тэдэнһээ 140 мянган толгой эбэртэ томо мал, 790 мянган тэжээмэл шубуу буляажа абаһан, 330 мянган жэмэстэ модотой садуудые үгы хэһэн байха юм.

Полопко областиин гражданинуудһаа немецкэ булимтаргашад болбол 70 мянган толгой эбэртэ томо мал, 17мянган мори, 51 мянган гахай, 148 мянган хони ямаа, 178 мянган тонно таряа талха буляажа абаа. Тэдэнэр хадаа эндэхи зоной 94 мянган гэр байра болон харша хорёоень галдаһан; 36 мянган жэмэстэ модотой садуудые үгы хэһэн байна. Миил нэгэ хэдэхэн хүн өөһэдынгөө гэртэхи зөөриие ба хубсаһа хунарые аршалжа шадаа.

Витебскэ областьдо немецүүд тэндэхи гражданинуудай 109 мянган толгой эбэртэ томо мал, 189 мянган хони ямаа,820 мянган элдэбын тэжээмэл шубуу, 39 мянган тонно орооһо, 156 мянган тонно хартаабха ба овощь буляажа абаһан байба.

Немецко-фашистска булимтаргашад болбол Латвийска, Литовско ба Эстонско советскэ республикануудай таряашадһаа газарыень буляажа абаад, Советскэ засагай хүртөөжэ үгэһэн энэ газарыень немецкэ баронууд ба кулагуудта дамжуулжа үгэбэ.

Остландын (Прибалтикын) рейхскомиссар Лозе гэгшэ 1941 оной сентябриин 13-да гаргаһан приказ соогоо: «Хүдөө ажалда хамаатай бүхы зөөри хэрэгсэл хуушан эзэдтээ гү, али шэнээр томилогдоһон зонхилогшонорто дамжуулан үгтэхэ юм, тэдэнэр хадаа ажалаа хүтэлхын түлөө харюусалгатай байха болоно» гэжэ соносхоһон байгаа.

Энэ приказые дүүргэхэмнай гэжэ шалтаг баряад, гитлеровецүүд Прибалтикын ажалша таряашадые газар эдлүүри дээрэһээнь намнаһан, тэдэнэй багажа зэмсэгүүдые буляажа абаһан, хэтэрхэдээ таряашадай гэр бариха гэжэ бэлдэһэн модыень буляажа абаһан байгаа.

Латвийска ССР-тэ немецкэ булимтаргашад болбол урдань батрак ябаһан, газаргүй ба бага газартай байһан таряашадһаа 600 мянган гектар газар, бүхы адуу мал болон хүдөө ажалай машина зэмсэгые буляажа абаа, тэдэ бүгэдые бии болгохын тулада Латвийска Советскэ правительство 27 миллион түхэриг урьһаламжа гаргажа үгэһэн байгаа.

Немецүүд болбол латышска таряашадһаа 320 мянган хэһэг хүдөө ажалай машина зэмсэгүүдые, 2 миллион тухай үхэр малые буляажа абаад, Германи хүдараа зөөжэ абаашаһан; 500 мянган жэмэстэ модонуудые үгы хэһэн, 9 миллионһоо үлүү тонно хүдөө ажалай продуктнуудые буляажа абаһан, тоноһон гү, али зөөжэ абаашаһан байха юм.

Литовско гражданинуудһаа немецкэ булимтаргашад 620 мянган толгой эбэртэ томо мал, 220 мянган мори, 770 мянган гахай, 270 мянган хони ямаа, 760 мянган тонно орооһо, 485 мянган тонно бусад хүдөө ажалай продуктнуудые буляажа абаа һэн.

Улад зониие дээрмэдэхын ба шуһата хюдалга хэхын зорилгоор фашистска булимтаргашад болбол тосхонууд ба деревнинүүдтэ карательна отрядуудай доботолгонуудые хэдэг байгаа.

1942 оной сентябрь һара соо 15-дахи полицейскэ полкын офицернүүд болон солдадууд Белорусска ССР-эй газар дээрэ Борисовка, Борки ба Заблочье гэжэ тосхонуудай бүхы зониие тоноод, толгой тоолон буудажа алаһанайнтаа һүүлээр тэдэ деревнинүүдые галдаһан байгаа.

Энэ полкын ротын командир обер-лейтенант Мюллер гэгшэ Борки гэжэ деревниие үгы хэһэнэйнгээ һүүлээр өөрынгөө начальстводо дан һэнгэргүйгөөр рапортолһон байна гэбэл: «...орооһо ба эд хэрэгсэлнүүдые хууляар буляажа абаха ябадал түсэбөй ёһоор ябуулагдаа. Мори тэргэн дутаагүй, юундэб гэхэдэ тарян тиимэ ехэ бэшэ байба. Тиин сохигдоогүй таряанай сомоотой байһан газарынь дүтэхэнэ байшоо.

Мал тууха хүнүүд түргэнөөр суглараа; тэдэнэр шадамараар ба оролдосотойгоор хүдэлмэрилбэ. Мокраны гэжэ газарта ямаршье түхеэрэлгэ хэгдээгүй байһан дээрэһээ үхэр малаа эдеэлүүлхэ ба һаахала ехэ бэрхэшээл үзэһэн ушар таагүй байба. Энээнһээ хойшо шухала хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдые ямар нэгэн шалтаг бараад эртээнһээ хэбэл дээрэ бэшэ гү гэһэн асуудалые зүбшэн хэлсэхэ хэрэгтэй.

Гэртэхи эд хэрэгсэлнүүд ба хүдөө ажалай машина зэмсэгүүд таряатай улаануудта ашагдажа абаашагдаа.

Хүнүүдые буудажа алаһанай дүн хамта тооень харуулхамни: 705 хүн буудаглан алагдаа, тэдэнһээ эрэшүүл 203, эхэнэрнүүд 372, үхибүүд 130.

Суглуулагдаһан малай тооень миил багсаалаар хэлэгдэхэ байна, юундэб гэхэдэ туужа асарһан газартань тоолоогүй байгаабди: мори 45, үхэр мал 250, тэргэ 65, гахай ба гүлгэд450, хонид 308.

Борки деревнидэ ябуулгануудые хэхэдээ: 786 винтовочно патрон. 2.496 автомадай патрон гаргашалһан байнабди.

Обер-лейтенант, ротын командирай уялгые дүүргэгшэ Мюллер».

Иигэжэ зэрлигшэһэн, энэ Мюллер шэнги, немецкэ дээрмэшэд хадаа немецүүдэй эзэмдэһэн советскэ газар дээрэ олон байгаа.

Немецкэ эзэмдэгшэд советскэ городуудта һуудаг зониие хаана яанагүй ба заха хизааргүй тоножо байба.

1942 оной октябриин 6-да Киевтэ обер-штурманфюрер Шпацель гэгшэ тэндэхи зониие алта, сагаан мүнгэ, үнэтэ эдлэлнүүдээ бултынь тушаагты гэжэ уялгалһан байна. Энэ захиралтые улад зон һайн дураараа дүүргэхэгүй бэзэ гэжэ бодоходоо, гитлеровецүүд тус городые «дайшалхы зоононууд» гээшэ гэжэ хубаагаад, тэндэһээ хүн зониие бултынь сүлэжэ гаргаһан бэеэрээ сүлөө болоһон гэрнүүдтэ захаһаань тонуул дээрмэдэлгэ хэһэн байха юм.

Сталинска областиин Артемовскэ гэжэ городые эзэлһэнэйнгээ һүүлээр немецкэ солдадууд болон офицернүүд гражданинуудай гэр байранууд худар сүмэрэн ороод нэгжүүл ба тонуул хэжэ улад зоной бүхы зөөриень буляажа абаһан байна.

Новороссийскда эзэмдэгшэд болбол тэндэхи гражданинуудые буудажа алахабди гэжэ занаад, дулаан хубсаһа, белье, дэрэ-дэбисхэр, часууд, ковёр, зурагууд, үнэтэ мебель гэхэ мэтые буляажа абаһан байгаа. Тоножо абаһан зөөриеэ гитлеровецүүд Германи хүдараа эльгээһэн байна.

Сталинградта комендатурын начальник генерал-майор Хенинг Пауль гэгшын захиралтаар немецкэ солдадууд болон офицернүүд хадаа бомбодолгоһоо бэеэ аршалжа подвалнууд соо һууһан ажана амгалан гражданинуудта халдаад, тэдэнэй үнэтэ зөөринүүдые бултынь буляажа абаа һэн.

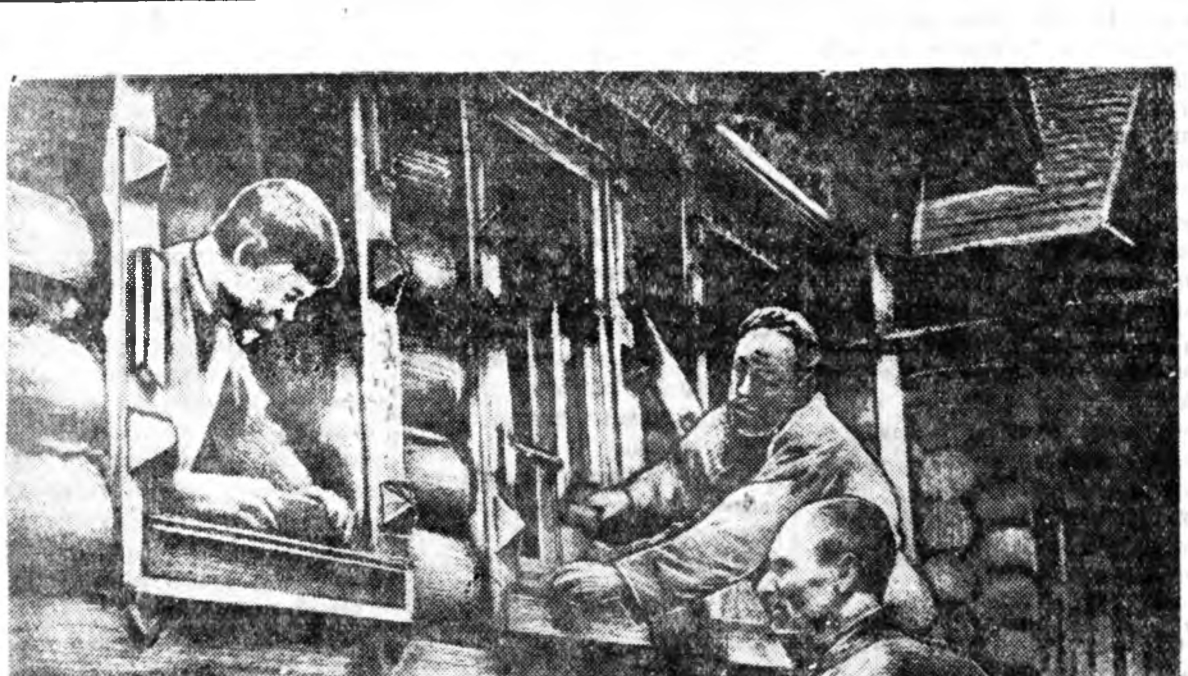
Кисловодскдо 1942 оной август һара соо сэрэгэй комендант Поль ба гестапын начальник Вельден гэгшэд тэндэхи еврей зониие бүхы үнэтэ зөөриеэ тушаагты гэһэн байна. Энэ захиралтыень дүүргэхын тулада немецкэ комендатурада 100 мянган түхэриг мүнгөөр, 530 алтан ба мүнгэн бэһэлиг, портсигар болон часы, 105 дюжин мүнгэн халбага, 230 паар гутал, тэрээнһээ гадна угаа олон пальто, костюм, ковёр гэхэ мэтэ тушаагдаһан байгаа. Эдэ бүхы юумые немецүүд абаһан бэеэрээ еврейнүүдые бултыень буудажа алаа һэн.

Эзэмдэлгэдэ ороһон Советскэ Союзай бүхы газар дээрэ немецкэ булимтаргашад хадаа советскэ улад зониие тоножо дээрмэдэжэ ябаа.

Гүрэнэй Онсо Эрхэтэ Комисси болбол эзэмдэлгын засагаархинай советскэ гражданинуудта ушаруулһан гарза хохидолые бүридхэжэ үзөөд байхадаа, немецко-фашистска булимтаргашад болбол колхознигууд, хүдэлмэришэд ба албахаагшадай өөһэдынь үмсын мэдэлэй 4 миллион шахуу гэр байрануудые галдаһан ба һандаргаһан, тэдэнһээ 1,5 миллион мори, 9 миллион эбэртэ томо мал, 12 миллион гахай, 13 миллион хони ямаа хуряажа абаһан ба мүн тэрэшэлэн айхабтар ехэ гэрэй зөөри хэрэгсэлые буляажа абаһан байна гэжэ тодоруулба.

* * *

Советскэ Союзай газар дээрэ городууд болон тосхонуудые, фабрикануудые болон заводуудые, колхозууд болон совхозуудые һүйдхэн һандаргаха ябадалые эмхидхэһэн ба бэелүүлһэнэй түлөө, гражданинуудай хубиин мэдэлэй эд зөөриие дээрмэдэһэнэй түлөө зэмэтэй немецкэ эзэмдэгшэд гэмтэ аашануудые хэһэнэйнгээ түлөө хүсэд харюусаха ёһотой, тиихэдэ СССР-эй арадай ажахыда ба советскэ гражданинуудта немецко-фашистска булимтаргашадай ушаруулһан гарза хохидолые Германи түлэжэ бусааха ёһотой.



Горьковско областиин Богородско районой Кубаево тосходо албанһаа табигдажа ерэһэн фронтовигуудта шэнэ гэрэй барилга дүүргэжэ байна.

П. Мозжухинай фото (ТАСС-эй фотохронико).

Фельетоной орондо

„ФОТОГРАФ"

Улаахан хубүүн улаа нэхэжэ
оһоhоор ошоо ошобо
Арадай таабари

Городһоо холо
Голой эхиндэ
Түбхинэн һуугаа колхоздо,
Ктагар хултэй
Аппарат бариһаь
Аашатай хубүүн ерэһэн юм.
Уран зүгаа,
һиихэ, бугааг...
Залуу басагад хатартай.
урагша хойшоо
Урилдаагаа
Ушаргүйхэн баяртай.
Үхи хубүүдэй
Үймэлдэхэдэ
Үбгэд хүгшэд гайхашоо.
«Хайшаа ошожо
Хаанаһаа ерээд
Харагдабаш эндэ тайга соо?»
«Зурагаа абхуулха һаа
Зурыгаад тэндэ
Очередь болоод зогсогты.
Колхоз хүртэр
Холоһоо ерэһэн
Фотограф гээшэб, раз-два-три.
Гар дээрэ
Мүнгэ нэхэжэ
Гасаха хүсэл намда үгы
Талха тоһоёо
Таанад асарагты,
Ялгар саарһа гамнахагүйб.
Томоо басагад
Торго алтаяа
Толортороо үмдөөд харайлдаа.
Дээгүүр ямбатай
Абгай хээтэйнэр
Дэнзэ шурэтэй һархайлдаа.
Тохорюун хултэй
Аппарадайнь
Тонгорхо наярха түргэдэжэ,
Тарган мяха,
Талха тоһоор
Таргалжа мешок тэсхынэ.
Зураг дүрсөө
Абхуулангүй
Зоной хойно гээгдэһэн
Генима хүгшэн
Гэмэрэн һурагшал
гэрнүүдэй дундуур харайба.
• • •
«Даажэ ядамаар
Үргэбшэтэй хубүүн
Дабаанай харгыда ябатараа,
Алирһа һамаршадаар
Адли болоодоод
Арилаа юм ха» гэлсээ һэн.
Арбаад хоногой
Үнгэрөөш һаа
Аржагар зурагууд харагдабагүй.
Тодхор татаһан
Тонуулша хубүүнһээ
Тоһо мяханшье бусабагүй.
Олон удаа
«Зурагаа абхуулаашад»
Обгүй муунууд болонол ха.
Зураг дүрсөө
Абхуулаагүйшэд
Зол болоо гэлсэнэл ха.
«Гэгээн сагаан
Үдэр дундa
Гэнтэ ерэжэ мэхэлһэн.
Хэнэй хубүүн
Хэн гээшэб,
Хэлэжэ манда үгы тэ.
Мойһо алирһа
Бидэржэ ерээл
Мүндэр бороодо сохигдожо
Хүлдэһэн дааранан,
Хүнэһөө дууһаһан
Хубүүн эрэ байгаал хаш.
Яралаар бүтэһэн
Ялбагар «аппарадаа»
Гурбан модоор хүллэжэ
Абиртаха сагтаа
Аргаа билэрһэн
Аянай нүхэр байгаал хаш.
Элдэб жэмэсүүд
Элбэг ехээр
Ерэхэ жэлдэл үргаг лэ.
Таниһан газар,
Татаһан үүдэн
Тандаа хүбүүн ерэнэ аабза.
Оньһо урьхадань
Ороһон зонууд
Одоо тиихэдэ танилсаал һаа.
Үгэли абалияа
Ойлголсожо
Үгэ дуугүй болоно аабза.
Чимит ЦЫДЕНДАМБАЕВ.

Социалистическэ мүрысөөнэй ашар...

Куйбышевэй нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Иванов) таряагаа хадажа дүүргэхэ дүтэлбэ. Хуряалгада ябажа байһан бүхы колхознигуудынь һаяар хүдэлмэреэ дүүргэжэ, гүрэнтэйгөө болзорһоо урид, октябриин 20-до тоосохын түлөө унтаха үргэһэгүйгөөр ажаллаад. Таряа хададаг 5 жаткашан машинануудаа һаадгүйгөөр ябуулна. Эдэнэрэй дундаһаа Екатерина Шалдаева. Мария Будаева ба бусад түрүү ажалаараа улам шалгардаг юм.

Таряа гараар сабшадаг ба боодог колхознигууд мүн лэ дээрэхи нүхэдһөө гээгдэхэгүйн түлөө шууд түргэн хүдэлмэрилнэ. Байгуулагдаһан нормоһоо үлүүлэн 10—10 бухал боодог колхознигууд Евдокия Амараева, Матрена Бартанова, Анна Майорова гэгшэд таряахуряалгада ороһонһоо хойшо түрүү зэргэеэ алдабагүй. Мүн гараар таряа сабшагшадай олонхид үдэрэйнгөө нормонуудые үлүүлэн дүүргэнэ.

Мухаршэбэвэйхидэй үүсхэлээр Бүхэсоюзна социалистическэ мүрысөөнэй республика соо үргэнөөр дэлгэрһэвэй ашаар. Байкало-Кударын олохон колхозууд үндэр бүтээсэ ба эрхим шанарай түлөө үдэр һүнигүй тэмсэдэг болоо. Тэдэнэй дунда илажа ябаһан Куйбышевэй нэрэмжэтэ артелиин эрэгтэй эмэгтэй членүүд бүри [illegible] хүдэлмэрилжэ байна.

Рассадин трактористын амжалта

Үдын машинно-тракторна станциин түрүү тракторист нүхэр Рассадин гэгшэ Саянтын МТС-эй коллективэй хандалгада харюу болгон Бүхэсоюзна социалистическэ мүрысөөндэ оролсоходоо ажалай үндэр бүтээсэ ба эрхим шанар түйлахаб гэжэ батаар мэдүүлээ һэн.

Тэрэнһээ хойшо нүхэр Рассадин трактор машинаяа һаадгүйгөөр ябуулжа байна. Мүнөө энэ нүхэр үдэрэй 12—14 гектар хүртэр намарай пар эрхим шанартайгаар хахална.

1945 оной хүдөө ажалай хүдэлмэринүүд дээрэ энэ нүхэр зөөлэн хахалалгада оруулан хамта 800 гектар элдүүрилһэн байха юм.

Д. ДОРЖИЕВ.

Харюусалгата редактор Ц. Г. ГАЛСАНОВ.

Ленинэй орденто Гүрэнэй Бурят-Монголой театрын коллектив тус театрын парторганизациин секретарь В. В. Будаевагай нүхэр

Доржо-Нима РИНЧИНО

гэгшын наһанһаа нүгшэһэн тухай угаа гашуудалтайгаар мэдээсээд, гүнзэгы уйдхартай байһанаа наһабарагшын бүлэдэнь мэдүүлнэ.

Хүдөөлүүлэлгэн сентябриин 6-ай үдэрэй 3 часта болохо юм Баеынь Смоленскэүйлсын № 39 гэрһээ гаргаха байна.

РЕДАКЦИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ. Үнэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23. АТС—1.80, зам. ответ. редактора—7.89. ответ. секретаря—3.23. отделов: партийной жизни и промышленности—7.89. сельского хозяйства—6.03 писем и переводов—6.03 (2 зв); объявлений—2.64 (2 зв.).

Н—00441. Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж 5.500.